

ارزیابی و مقایسه وضعیت گردشگری باغ های ارم، جهان نما، عقیف اباد واقع در شهر شیراز با رویکرد بهبود حضورپذیری شهروندان

رضوان گودرزی: دانشجوی کارشناسی ارشد برنامه ریزی شهری

Rezvan-goodarzi@yahoo.com

فاطمه شیرازبخت: دانشجوی کارشناسی ارشد برنامه ریزی شهری

F.shirazbakht@gmail.com

چکیده:

امروزه با توجه نیاز جامعه و افراد در سطح جهان توجه ویژه ای به صنعت گردشگری شده است. شهر شیراز یکی از شهرهای گردشگری است که هر ساله گردشگران داخلی و خارجی زیادی به این شهر سفر میکنند و از فضا های تاریخی این شهر دیدن میکنند، باید در فضاهای گردشگری موقعیتی مناسب فراهم کرد که گردشگران از این فضا ها نهایت لذت، راحتی و آرامش را تجربه کنند، هم چنین با حضور گردشگر در فضاهای گردشگری شاهد پیامدهای اقتصادی، زیست محیطی و فرهنگی اجتماعی می باشیم که می تواند اثرات مثبت و منفی در بحث گردشگری در پی خواهد داشت که باید با برنامه ریزی صحیح، فضاهای گردشگری را به خوبی مدیریت کرد. هدف این مقاله، با توجه به بررسی ها و مطالعات متعدد، ارزیابی و مقایسه وضعیت گردشگری و بهبود حضورپذیری شهروندان در باغات ارم، جهان نما و عقیف اباد واقع در شهر شیراز میباشد که با استفاده از روش میدانی و اسنادی اطلاعات را جمع اوری کرده و با تهیه پرسشنامه به تحلیل و مقایسه باغات با استفاده از روش Ahp و Topsis، با توجه معیارهای دسترسی، راحتی و امنیت به نتیجه گیری اطلاعات جمع اوری شده پرداخته و در نتیجه با توجه به بررسی های انجام شده و شاخص های مدنظر پژوهش، باغ ارم را به عنوان گزینه برتر انتخاب کرده و راهکارهایی جهت بهبود حضور شهروندان در دیگر باغات شهر شیراز ارائه شده است.

واژگان کلیدی: گردشگری، حضورپذیری شهروندان، باغات شهر شیراز، باغ ارم، باغ جهان نما، باغ عقیف اباد

مقدمه:

گردشگری که امروزه یک صنعت مهم در جهان است مورد توجه بسیاری از سیاستگذاران و برنامه ریزان قرار می‌گیرد. پیشرفت جوامع موجب شده که انسان بتواند تنوع بسیار و زمان بیشتری را صرف اوقات فراغت خود قرار دهد. در حال حاضر اکثر کشورهای جهان در رقابتی نزدیک و تنگاتنگ، در پی بهره‌گیری از توانمندی‌های کشور خود هستند تا بتوانند سهم بیشتری از درآمد ناشی از صنعت توریسم را به خود اختصاص دهند (رخشانی، ضرابی، ۱۳۸۸). در جهان امروزه به دلیل نیازهای جسمی و روحی افراد نیاز به گذران اوقات فراغت و حضور در اجتماع بیشتر شده و باید فضاهای گردشگری به گونه‌ای مدیریت شوند که تمام افراد بتوانند به راحتی در این فضاها حضور پیدا کنند و نیازهای خود را برطرف نمایند. اما به دلیل نقایص موجود در برخی از فضاهای گردشگری حضور افراد در این فضاها کم شده است و از وضعیت موجود کمال رضایت را ندارند و بهتر است که جهت بهبود وضعیت فعلی حضورپذیری افراد در این فضاها برنامه‌ریزی‌هایی انجام گردد. شهر شیراز یکی از شهرهای بزرگ ایران و یکی از کلان شهرهای کشور است که هر ساله تعداد بسیاری گردشگر به این شهر سفر کرده و از آثار تاریخی و فضاهای گردشگری آن نهایت لذت را می‌برند.

این شهر در جنوب غربی ایران و بخش جنوبی فلات، منطقه‌ای با آب و هوای معتدل است که در بخش مرکزی فارس قرار دارد. خاک و آب مناسب دشت شیراز و هوای مساعد آن از دیرباز اوضاع مناسبی برای زیست انسان و باغداری و کشاورزی فراهم کرده است. این شهر به سبب جاذبه‌های تاریخی، فرهنگی، مذهبی و طبیعی فراوان، همواره گردشگران بسیاری را به سوی خود فرا می‌خواند از جمله تخت جمشید و مقبره کوروش کبیر که شهرتی جهانی دارند. در کنار آثار ارزشمند تاریخی که قطع بر یقین همیشه در راس ملاحظه گردشگران قرار دارند، آثار طبیعت گردی هم همراه با جلوه‌های زیبای زندگی شامل باغات، فرصت مناسبی را برای حضورپذیری و توسعه گردشگری پدید آورده است. همواره از کشورهای مختلف و شهرهای گوناگون به دیدن این شهر آمده و خاطرات بسیاری را برای خانواده و دوستان و خود می‌سازند. باغ‌های ارم، جهان نما، عقیف اباد که در موقعیت‌های مختلفی در شهر واقع هستند و ویژگی‌های منحصر بفردی را دارا هستند نمونه‌های مورد مطالعه این مقاله می‌باشند که هدف این مقاله ارزیابی و مقایسه وضعیت گردشگری و بهبود حضورپذیری شهروندان در این نمونه‌های مورد مطالعه می‌باشد.

روش تحقیق:

تحقیق مورد نظر براساس روش، توصیفی تحلیلی است و از نوع تحقیق، کاربردی است. ابتدا با مطالعات کتابخانه‌ای و مشاهدات میدانی شاخص‌های مطلوبیتی گردآوری شده است که حاصل این مطالعات را در سه سایت مورد نظر مورد بررسی قرار داده و با استفاده از مطالعات و بررسی نمونه موردی شاخص‌های مطلوبیت را استخراج شده و پرسشنامه‌ای بر اساس شاخص‌های مورد نظر تهیه گردیده و توسط نرم افزارهای Expertchoice به روش AHP و نرم افزار Topsis به نتیجه‌گیری و مقایسه این سه سایت پرداخته‌ایم و گزینه برتر را انتخاب کرده و راهکارهایی جهت بهبود حضور شهروندان در باغات شهر شیراز ارائه شده است.

پیشینه تحقیق:

با توجه به اینکه پدیده گردشگری به عنوان یک اصل مطرح می‌شود و در زندگی امروزی راهی برای گذراندن اوقات فراغت و از طرفی برای کشورهای تبدیل به نوعی صنعت شده است، در اینجا سعی داریم به بررسی برخی مقالات که در آنها به این موضوع اشاره شده است بپردازیم.

علی علانی در مقاله‌ای با عنوان "تنوع در طرح معماری باغ‌های تاریخی شیراز" به معرفی و شناخت چهار باغ قدیمی شیراز شامل: باغ ارم و باغ تخت و باغ جهان نما و باغ دلگشا، به روش کافی در شواهد موجود تاریخی برای دستیابی به درس‌های ارزنده‌ی طراحی معماری و همچنین وضعیت فعلی باغ‌ها می‌پردازد. زهره امینی و هادی سروری در پژوهشی با عنوان "الگوهای رفتاری با رویکرد حضورپذیری گردشگران در فضاهای شهری و با توجه به مفهوم فضاهای شهری و الگوهای رفتاری شهروندان و گردشگران، به بهبود شهری سرزنده و حضورپذیر برای استفاده شهروندان و گردشگران می‌پردازد. نتایج تحقیق نشان دهنده‌ی این است که در نظر گرفتن یکسری معیارها و شاخص‌ها، نقشی موثر در ارتقاء حضورپذیری دارند.

بهنام لطفی خاچکی به پژوهشی با عنوان "گردشگری به مثابه یک صنعت" پرداخته است که در این پژوهش سعی دارد رابطه بین گردشگری و اوقات فراغت را شرح دهد و سپس به تاریخچه گردشگری که از آن با نام صنعت یاد می‌کند پرداخته و تاثیرات مثبت و منفی این صنعت را بیان می‌کند. در آخر به تنگناهای گردشگری در ایران و چشم انداز آتی آن، کار خود را به پایان می‌رساند.

مبانی نظری:
گردشگری:

وقتی ما در مورد گردشگری فکر می‌کنیم، در آغاز به مردمی می‌اندیشیم که یک مکان خاص را برای گشت و گذار، دیدن دوستان و خویشاوندان و داشتن یک وقت خوب، ملاقات می‌کنند. ممکن است آنها وقتشان را با ورزش‌های متنوع، حمام افتاب، گپ زدن، اواز خواندن، دوچرخه سواری، شرکت در تورها، خواندن و یا به طور کلی لذت بردن از محیط سپری کنند (گلدنر، ریتچی، ام، سی، اینتوش، ۱۹۹۹).

واژه Tourism از دو بخش ترکیب شده است: Tour به معنای سفر، گشت، مسافرت، سیاحت و ism پسوندی است که اشاره به مکتب یا اندیشه‌های فلسفی، مذهبی، سیاسی، ادبی و غیره دارد. در فرهنگ فارسی، گردشگری را چنین تعریف کرده‌اند: "دراقطار عالم سفر کردن و شناخت، مسافرت برای تفریح و سرگرمی، و سفری که در آن مسافر به مقصدی می‌رود و سپس به محل سکونت خود بازمی‌گردد." بورکارت و مدلیک گردشگری را سفری موقتی و کوتاه معرفی می‌کنند که در آن گردشگر برای سیر و سیاحت به منطقه‌ای خارج از محل سکونت و کار خود می‌رود (کاظمی، ۱۳۸۵).

گردشگری می‌تواند به عنوان مجموعه‌ای از پدیده‌ها و روابطی که از کنش متقابل بین گردشگران، رایه کنندگان مشاغل، دولت‌ها و جوامع میزبان، در فرایند جذب و پذیرش این گردشگران و سایر بازدیدکنندگان، ناشی می‌شود، تعریف گردد (گلدنر، ریتچی، ام، سی، اینتوش، ۱۹۹۹).

اثرات گردشگری:

گردشگری می‌تواند اثرات مثبت و منفی اقتصادی، زیست محیطی و فرهنگی اجتماعی داشته باشد؛ البته این موضوع بستگی دارد به اینکه گردشگری چگونه توسعه یافته و چگونه برنامه‌ریزی و مدیریت شده است. بر این اساس در جدول زیر به موارد از اثرات مثبت و منفی آن اشاره شده است.

جدول شماره ۱- جدول اثرات اقتصادی، زیست محیطی و فرهنگی اجتماعی گردشگری

پیامدهای اقتصادی	
پیامدهای بالقوه مثبت اقتصادی گردشگری	پیامدهای بالقوه منفی اقتصادی گردشگری
<ul style="list-style-type: none"> * توسعه و ارتقای شاخصهای توسعه در مناطق در حال توسعه * افزایش تقاضا برای خدمات و کالاهای ویژه * جذب تعداد زیادی نیروی کار بدلیل کارگرم بودن صنعت * تسریع جریان پول در اقتصاد جامعه * بهبود حمل و نقل محلی و ارتقای سطح دسترسی ها به بازارهای محلی * تقویت بنیه اقتصادی و فعالیت های کشاورزی منطقه * افزایش بازرگانی درون مرزی * ایجاد بازارهای جدید برای تولیدات محلی * خلق فرصت های شغلی جدید * متنوع سازی اقتصاد محلی * کاهش فقر (Chris Ryan, 2012) 	<ul style="list-style-type: none"> * افزایش شاخص قیمت کالاها و خدمات در مقاصد گردشگری * تعارض بین عرضه و تقاضای زمین و بی عدالتی در تقسیم آن * هزینه های اقتصادی بالا جهت گسترش آن در مناطق در حال توسعه * افزایش قیمت املاک محلی * عدم توازن اقتصادی مناطق در صورت انحصار در منطقه خاص * تغییر مالکان زمین از بومی به غیر بومی * پایین بودن سطح درآمد در نتیجه ی فصلی بودن گردشگری * افزایش هزینه ی زندگی ساکنان منطقه * جایابی در اشتغال افراد بومی * وابستگی شدید منطقه به صنعت گردشگری و یک بعدی شدن فعالیت های اقتصادی در منطقه
پیامدهای زیست محیطی	
پیامدهای بالقوه مثبت زیست محیطی گردشگری	پیامدهای بالقوه منفی زیست محیطی گردشگری
<ul style="list-style-type: none"> * نوسازی ساختمان ها و آثار تاریخی موجود * ایجاد انگیزه و اقدام برای برنامه ریزی و مدیریت محیط طبیعی * حفاظت مستمر و دائم محیط * بهبود پرداخت ها برای حفاظت از سایت های باستانی و تاریخی * توسعه زیر ساخت ها * افزایش آگاهی ساکنین نسبت به محیط طبیعی و فرهنگی * کمک به حفاظت از منابع طبیعی * به سازی محیط 	<ul style="list-style-type: none"> * تولید زباله، آلودگی آنها از فاضلاب تصفیه نشده و . * آلودگی هوا، صدا، و منظر (Azizi Jalilian, 2012) * از هم گسیختگی زیست بومی * بروز مشکلات کاربری زمین * ایجاد تأسیسات فیزیکی و به زیر ساخت و ساز رفتن اراضی کشاورزی * آلودگی و حجم زیاد آمد و شد * تمرکز ناکارآمد خدمات رفاهی * صدمه به سایت های باستانی و تاریخی و نواحی دیدنی دیگر * وارد آمدن فشار بیش از حد به توان محیط زیست * تخریب جنگل ها، تالاب ها، و سایر زیست گاه های منحصر به فرد و خاص
پیامدهای فرهنگی اجتماعی	
پیامدهای بالقوه مثبت فرهنگی اجتماعی گردشگری	پیامدهای بالقوه منفی فرهنگی اجتماعی گردشگری
<ul style="list-style-type: none"> * گسترش تبادلات فرهنگی بین گردشگران و افراد بومی * رشد شخصیت و شکوفایی استعدادها و ارتقاء سطح دانش و آگاهی ساکنین * بهبود عدالت بین مردان و زنان از جهت دست یابی به فرصت های شغلی * توسعه روابط فکری، فرهنگی، و اجتماعی جامعه میزبان و مهمان * شناخت مردم از فرهنگ و تمدن کشورهای دیگر * حفظ و اشاعه هنرهای سنتی و آداب و رسوم باستانی * احیاء هویت فرهنگی و احساس غرور ملی * بهبود کیفیت زندگی جامعه میزبان * ایجاد تحول، نوسازی و معرفی فرهنگ محلی 	<ul style="list-style-type: none"> * عدم انعکاس مناسب فرهنگ و آداب و رسوم منطقه بازدید شده * پوشش نامناسب گردشگران در مواردی و اثرات منفی بر بومیان * متأثر ساختن جامعه میزبان از فرهنگ و آداب و رسوم گردشگران * امکان افزایش ناامنی و هرج و مرج در منطقه * تشدید تضاد اجتماعی بین طبقات مختلف مردم * امکان رایج شدن کالاهای لوکس و گسترش مصرف گرایی * به خطر افتادن غنای فرهنگی و اصالت فرهنگی جامعه * تغییر نحوه ی زندگی افراد بومی کشور میزبان * فاصله درآمدی بومیان و گردشگران منجر به اثرات نمایشی می گرد

(ماخذ: معصومی، ۱۳۸۵، خانی، ۱۳۸۶)

عوامل موثر بر گردشگری:

عوامل متعددی بر میزان گردشگری نقش دارند. از جمله عوامل موثر بر میزان گردشگر می توان به عوامل اقتصادی اشاره کرد. تحقیقات اخیر نشان می دهد حتی افزایش روند قیمت نفت در سالیان اخیر می تواند به واسطه افزایش قیمت کالاها و تغییرات نرخ ارز بر میزان گردشگر تأثیر گذاشته و باعث کاهش میزان تقاضای گردشگری شود (Susanne, 2012). عوامل اجتماعی، محیطی و سیاسی نیز نقش موثری بر میزان جذب گردشگر دارد. در یک دسته بندی توسط محققان سه عامل اصلی در توسعه گردشگری عبارتند از: گردشگران، مردم منطقه، ویژگی های مقصد (الوانی و پیروز بخت، ۱۳۸۵)

حضور پذیری گردشگران:

مردم زمانی در فضا حاضر می شوند که کاری برای انجام دادن داشته باشند. بنابراین همیشه باید یک فضای شهری ظرفیت تجربه شدن، شکل گیری فعالیت ها و بروز رفتارها را داشته باشد. قابلیت های یک فضای شهری توسط فرد بررسی و تحلیل شده و آنچه برداشت او از محیط است. در ذهن نقش می بندد به دنبال آن فرد جهت برآورده کردن یکی از سطوح نیازهای خود به استفاده از فضا روی می آورد (لنگ، ۱۳۸۸)

طبق نظریه مازلو می توان سطوح این نیازها را به ترتیب چنین تعیین نمود. بقا، امنیت، تعلق و دوست داشتن، عزت نفس و حرمت از سوی خود و دیگران، خودشکوفایی، سطح اول و دوم که نیازهای اولیه انسان را مورد توجه قرار می دهد اصلی ترین نیازها هستند (پاکزاد، ۱۳۸۵) در ارتباط با فضای شهری می توان گفت، این فضا در وهله اول باید قادر به تامین نیاز های اولیه هر فرد باشد تا بستر حضور آن ها در فضا فراهم سازد، سپس با تامین نیازهای بعدی، حضور افراد در فضا را

تقویت نماید. بنابراین اولین عامل موثر بر حضورپذیری در فضای شهری برآورده شدن نیازهای اولیه است. همچنین بر اساس دسته بندی گروه های استفاده کننده در فضا طبق شکل زیر، بسته به توان جسمی، سن و شغل حضور افراد در فضا متفاوت می شود. عوامل محیطی نیز بر این حضور اثر گذار هستند (گل، ۱۳۸۷) در کتاب زندگی در فضای میان ساختمان ها، فعالیت ها در یک فضای شهر را به لحاظ اجباری یا اختیاری بودن به سه دسته تقسیم نموده که عبارتند از: فعالیت های ضروری و اجباری. فعالیت های انتخابی یا گزینشی، فعالیت های اجتماعی.

علاوه بر آثار اقتصادی، گردشگری به عنوان یک ترویج دهنده حسن نیت بین المللی دارای ابعاد فرهنگی، سیاسی و اجتماعی نیز می باشد. جهانگردی یکی از راه های دستیابی به تجارب تاریخی و فرهنگی جوامع است. توسعه این صنعت موجب آگاهی و شناخت متقابل فرهنگی و گسترش ارتباطات می شود و با افزایش درک متقابل سوء تفاهم ها را از بین می برد و موجب صلح و وفاق بین المللی می شود. گردشگری در واقع پلی میان ملت های مختلف برای ارتقاء تفاوت چندجانبه، دوستی، همکاری و تبادل مشارکت به شکل مثبت تر می باشد (بیاتی، خطیبی و دیگران، ۱۳۸۹)

عوامل تاثیرگذار در حضورپذیری:

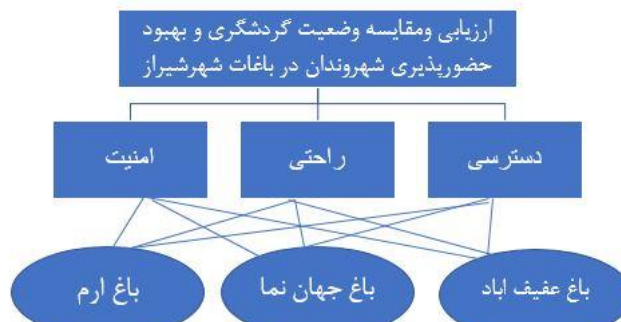
همان طور که در بالا گفتیم تامین نیازهای اولیه ای مثل نیاز به بقا و تامین امنیت بستر حضور را فراهم می کنند. هم چنین عواملی هم چون توانایی انسان در حضور او در فضا موثر است. بسته به توان جسمی، سن و شغل حضور افراد در فضا متفاوت می شود. عوامل محیطی نیز برای حضور اثر گذار هستند اینکه چه فعالیت هایی در فضا در حال رخ دادن است و این فعالیت ها سبب شکل گیری کدام فعالیت های دیگر خواهد شد از عوامل محیطی محسوب می شوند. رابطه دوسویه بین فضا و فعالیت و میزان سازگاری فعالیت یابستران نیز از این دسته محسوب می شوند (دانش و طیبی، ۱۳۹۰) سه عامل مهم دیگری که می تواند بر استفاده افراد از فضا موثر باشد عبارتند از: دسترسی اسان به فضا، فعالیت فیزیکی و بودجه زمانی. دسترسی اسان به فضا برای هر گروهی از افراد به این دلیل مهم است که به مانسان میدهد آن ها قادر به طی کردن چه مسافتی برای رسیدن به فضای شهری هستند. میزان دسترسی راحت با بالا رفتن سن افراد، افزایش می یابد. بنابراین نوع طراحی و تخصیص فضاها در میزان حضور افراد و نوع گروه حاضر اثر گذار است. بودجه زمانی سومین عاملی است که از طرف دیگر با دسترسی اسان ارتباط دارد.

هر چه فاصله رسیدن به فضای شهری بیشتر باشد، زمان بیشتری از بودجه زمانی فرد برای رفتن به آن صرف رفت و آمد شده و در نتیجه زمان کمتری برای ماندن در فضا خواهد داشت و برعکس و این امر بر انتخاب افراد برای حضور یا عدم حضور در فضای مورد نظر اثر گذار است (<http://www.le-notre.org>) به گفته تیبالدز عواملی که می تواند سبب افزایش حضور افراد شوند عبارتند از: اختلاط کاربری ها، که هر چه تنوع آن ها بیشتر باشد افراد و گروه های مختلفی در فضا حاضر می شوند. مقیاس انسانی به این معنی که فضای شهری متعلق به انسان است نه ماشین. اگر هدف فراخواندن مردم به فضا و تشویق آن ها به ماندن در آن باشد، باید مقیاس انسانی به طور ویژه مورد توجه قرار گیرد. باید سعی شود طراحی در مقیاسی متناسب با ابعاد فیزیکی و نیازهای انسان انجام شود تا افراد رغبت به حضور پیدا نمایند. هم چنین عابرین پیاده باید آزادی حرکت داشته باشند و مانعی برای عبور اسان آن ها از طول و عرض خیابان وجود نداشته باشد که این امر سبب کاهش تمایل حضور و پیاده روی افراد در فضا می گردد. در نهایت باید فضای شهری برای همه افراد و گروه های سنی، جنسی و شغلی قابلیت دسترسی داشته باشد تا همه بتوانند از آن استفاده کنند (تیبالدز، ۱۳۸۷) هم-چنین به گفته پاکزاد اگر فضای شهری بتواند نیازهای ثانویه - تعلق و دوست داشتن، عزت نفس و حرمت از سوی خود و دیگران، خود شکوفایی افراد را تامین نماید می توان انتظار افزایش حضوران را داشت (پاکزاد، ۱۳۸۵).

جدول شماره ۲- شاخص های سنجش وضعیت گردشگری با تاکید بر بهبود حضورپذیری گردشگران

شاخص	معیار
سهولت دسترسی	دسترسی
قابلیت پیاده روی	
کم بودن میزان دسترسی فضاهای گردشگری به فضای شهری	
همه شمول بودن محیط	راحتی
کفسازی مناسب	
وجود فضای های مکث	
مبلمان مناسب	امنیت
امکان حضور در تمامی ساعات روز	
رعایت مقیاس انسانی	
توجه به نورپردازی	
اختلاط کاربری (تخصیص قسمت هایی برای رفع نیازهای گردشگران)	

(ماخذ: نگارندگان)

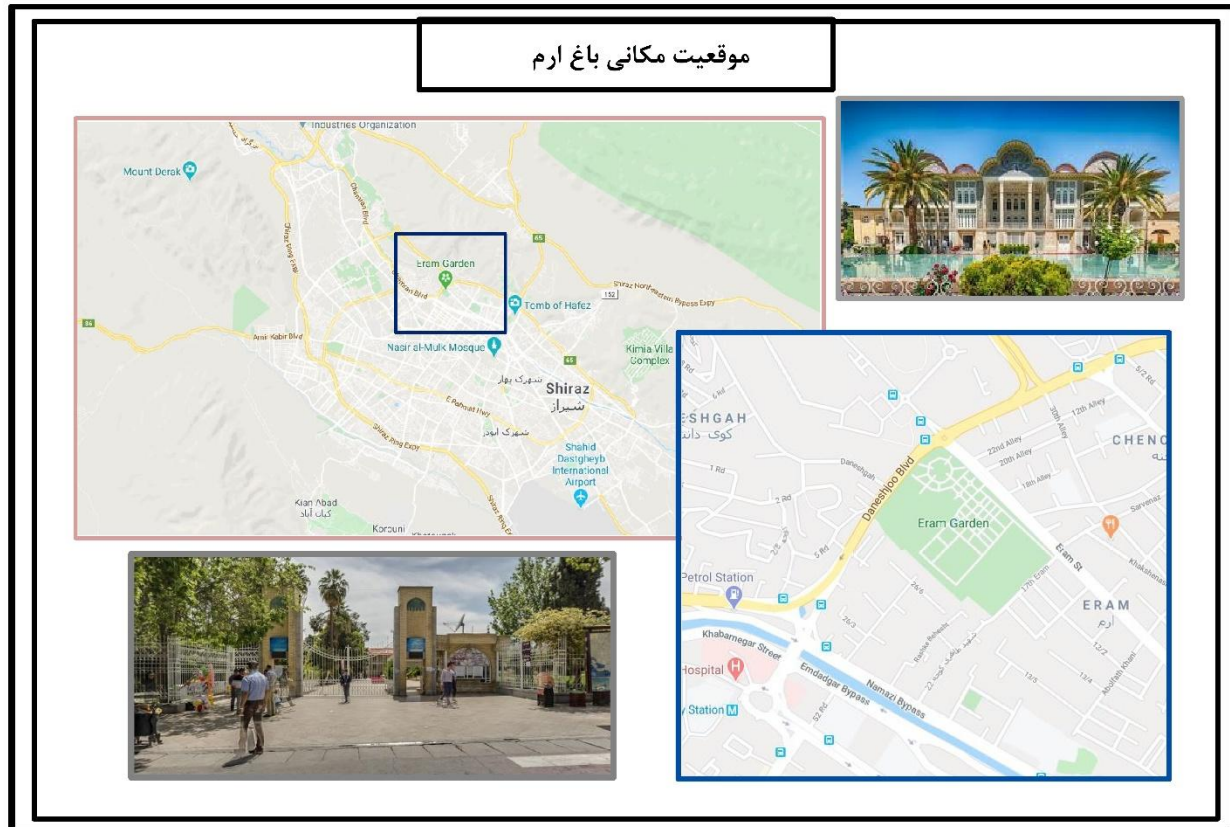

نمودار شماره ۱: نمودار درختی شاخص های سنجش وضعیت گردشگری با تاکید بر بهبود حضورپذیری گردشگران (ماخذ: نگارندگان)

محدوده‌های مورد مطالعه پژوهش:

باغ ارم:

باغ ارم شیراز در استان فارس و شهر شیراز قرار دارد این شهر در جنوب غربی ایران می‌باشد. محدوده جغرافیایی شهر شیراز از شمال به شهر مرودشت و شهر اردکان، از جنوب به شهرستان جهرم، شهرستان فیروزآباد و شهرستان فسا، از سمت شرق به شهر استهبان، شهرستان نی ریز و شهرستان ارسنجان محدود می‌شود. مساحت این شهر ۸۹۱/۱۷۸ کیلومتر مربع است. در شمال شهر شیراز کوه‌های زیبایی مشاهده می‌شوند که بر زیبایی و عظمت شهر می‌افزایند. اگر به خیابان ارم در قسمت شمال غربی شهر شیراز بروید، در دامنه کوه و در فاصله دو یا سه کیلومتری کوه باباکوهی می‌توانید مشهورترین باغ ایران را ببینید. باغ ارم شیراز آنچنان که در سندهای تاریخی بیان شده در سال ۱۳۲۵ در خارج از شهر شیراز بنا شده و در آن زمان محدوده اطراف باغ شامل بیابان سنگلاخ و رودخانه می‌شده است. با گذشت زمان و در طی سال‌ها، شهر شیراز گسترش پیدا کرده و امروزه این باغ در داخل شهر شیراز و در قسمت شمال غربی این شهر قرار گرفته است. محدوده امروزی باغ ارم در شمال شهر شیراز است و از نظر جغرافیای شهری می‌توان گفت که محوطه آن از شمال غربی به خیابان دانشجو (خیابان آسیاب سه تایی)، از شمال شرقی به بلوار ارم و سرانجام از راس شمالی به میدان ارم محدود می‌گردد (سایت همگردی، سایت جامع گردشگری، ایرانگردی و جهانگردی).

نقشه شماره ۱- نقشه موقعیت مکانی باغ ارم (ماخذ: نگارندگان)

در این باغ امکانات و فرصت‌هایی وجود دارند که لذت حضور در این فضا را چندین برابر می‌کنند که در ذیل قسمتی از این موارد را به سمع و نظر شما می‌رسانیم:
قدم زدن در فضایی بهشتی: باغ ارم تلفیقی کم‌نظیر از تاریخ و طبیعت را پیش روی تان قرار می‌دهد؛ تلفیقی که باعث ایجاد فضایی بهشت‌گونه شده و هر کسی را عاشق خود می‌کند. با قدم زدن در این باغ، هر لحظه، جلوه‌ای خاص را خواهید دید که شما را به سوی خود می‌کشاند و غرق در لذت می‌کند. پس به بازدید کوتاه از ساختمان این باغ اکتفا نکنید و تا آنجا که می‌توانید در آن به گشت‌وگذار بپردازید.

پوشیدن لباس‌های سنتی: این باغ با فضای تاریخی خود، کاری می‌کند که هوس سفر به گذشته و هم‌رنگ شدن با مردمان آن زمان به سرتان بزند و دل‌تان بخواهد غرق در فرهنگ زیبای این دیار شوید. در این باغ شما می‌توانید با پرداخت هزینه‌ای جداگانه، پوشیدن لباس‌های سنتی و قدیمی را نیز تجربه کنید و تصاویری به یادماندنی را به ثبت برسانید.

خرید از فروشگاه محصولات فرهنگی: در باغ ارم غرفه‌ای برای فروش محصولات مختلف از جمله محصولات فرهنگی، صنایع دستی و سوغات و ... وجود دارد که می‌تواند تجربه‌ای تازه از خرید را برای تان رقم بزند.

تجربیات خوشمزه: اگر ساعات گشت‌وگذار تان در باغ طولانی شد می‌توانید به سراغ خوشمزه‌هایی که در این مکان عرضه می‌شوند هم بروید. به طور حتم در این فضای زیبا، فالوده شیرازی بیش از هر چیزی می‌چسبد (<https://www.karnaval.ir/>)

جدول شماره ۳- ویژگی ها وامکانات باغ ارم

امکانات باغ ارم
سرویس بهداشتی
اجاره لباس های سنتی و عکاسی
سطل زباله
نیمکت
اجاره لباس های سنتی و عکاسی
فروشگاه محصولات فرهنگی

(ماخذ:نگارندگان)

باغ جهان نما:

باغ جهان نما قدیمی ترین باغ، شهر شیراز محسوب می شود. خوشبختانه باغ جهان نما نزدیک به ورودی شهر شیراز و در منطقه ای ویژه است. در خیابان های اطراف این باغ مکان های بسیاری برای بازدید از جمله آرامگاه حافظ، هفت تنان، دروازه قرآن، خواجه کرمانی، بابا کوهی، باغ ملی، گهواره دید، کتابخانه ملی اسناد و... وجود دارد. این باغ با مساحت ۸/۲ هکتار دارای ۳۵۰۰ متر مربع فضای سبز است. عمده فضای سبز جهان نما را درخت های تنومند و کهن سرو و نارنج، شمشاد سبز، زهف رنگ، بنفشه، اطلسی و گل های داوودی تشکیل می دهد. این عمارت هشت ضلعی دارای چهار شاه نشین و اتاق های دو طبقه ای است که در میان شاه نشین ها واقع شده است. پنجره های چوبی این باغ بعد از مرمت و بازسازی توسط مالک خصوصی آن جای خود را به پنجره های آهنی داده است. عمارت وسط این باغ مربوط به دوره ی زند است. خیابان کشی های اطراف عمارت ذکر شده به همراه درختکاری های زیبا در سال ۱۱۸۵ هجری قمری به دستور کریم خان زند انجام گرفت. (سایت خبری تیتراشهر) در وسط باغ عمارتی به شکل کلاه فرنگی قرار دارد که از بناهای وکیل الرعایا (کریم خان زند) است. ساختمان کلاه فرنگی به شکل هشت ضلعی و همانند کلاه فرنگی باغ نظر ساخته شده است. در وسط شاه نشین یک حوض مرمر یکپارچه ساخته شده و چهار شاه نشین در چهار گوشه ی آن تعبیه شده است. (علی تقی، ۱۳۴۹)

نقشه شماره ۲- نقشه موقعیت مکانی باغ جهان نما (ماخذ:نگارندگان)

این باغ فضای بسیار مناسبی برای پیاده روی و اوقات فراغت است. در فضای باغ نیمکت هایی نیز برای نشستن در نظر گرفته شده و به علاوه دور تا دور باغ نیز فضایی در طاق نماها برای نشستن وجود دارد. کافه ای هم در آن وجود دارد. در قسمت دیگری از باغ هم فروشگاه های برای خرید سوغاتی و یادگاری از شیراز و عکاسخانه ای برای گرفتن عکس یادگاری وجود دارد. (باختری، ۱۳۹۸)

جدول شماره ۴- امکانات باغ جهان نما

امکانات باغ جهان نما
سرویس بهداشتی
سطل زباله
نیمکت
کافی شاپ
نمازخانه
عکاسخانه
سوغات سرا

(ماخذ:نگارندگان)

باغ عفیف اباد:

باغ گلشن که آن را عفیف آباد نیز نامیده اند باغ وسیعی است این باغ از از قدیمی ترین باغ های شیراز است که در دوران صفویه بنا شده که بانی آن میرزا علی محمدخان قوام الملک است که عمارتی شکوهمند دارد . جلوی عمارت حوض بسیار وسیعی است با لبه سنگی و از آنجا تا دیوار شرقی فضایی است که وسط آن آبنا است با گل کاری و سرو و کاج و چنار. (علی تقی،۱۳۴۹) این باغ در محله عفیف آباد در بلوار ستارخان شیراز جای گرفته است و هم اکنون در اختیار ارتش قرار دارد و یک موزه سلاح در آن برقرار است.

نقشه شماره ۳- نقشه موقعیت مکانی باغ عفیف اباد(ماخذ:نگارندگان)

باغ عفیف آباد نمونه ی کاملی از هنر گل کاری ایرانی است. سازنده عمارت باغ، میرزا علی محمدخان قوام الملک دوم است که در سال ۱۲۸۴ هـ.ق آن را احداث نمود. این باغ در عفیف آباد که یکی از مناطق اعیان نشین شیراز است، جای دارد و مجموعه در سال ۱۸۶۳ میلادی ساخته شد. این مجموعه شامل یک کاخ سلطنتی، موزه سلاح های قدیمی و یک باغ ایرانی است که همگی برای بازدید همگانی فراهم هستند. این مجموعه با شماره ۹۱۳ و در سال ۱۳۵۱ در فهرست آثار ملی ایران به ثبت رسیده است.

باغ عفیف آباد با وسعتی حدود ۱۲۷۰۰۰ متر مربع از زیباترین باغ های تاریخی شیراز است. این باغ در دوره صفویه ز باغ های مهم و گردشگاه پادشاهان بود. در این دوران این باغ توسط شاهان صفوی مورد استفاده قرار می گرفته. در زمان قاجاریه، میرزا علی خان قوام الملک این باغ را خریداری و اقدام به نوسازی باغ و درختان کرد و عمارتی زیبا و آراسته در آن بنا نمود. قوام دوم قناتی در نزدیکی باغ را برای آبیاری آن خریداری کرد. در اواخر دوران قاجار این باغ به دست عفیفه خانم، خواهر زاده بانی باغ می رسد. وی در این باغ دگرگونی و بهسازی گسترده ای پدید آورد و به همین جهت پس از آن این باغ به نام عفیف آباد معروف می شود. اما وارثین باغ در زمان پهلوی آن را به فرح پهلوی همسر محمد رضا شاه هدیه می دهند. در سال ۱۳۴۰ ارتش در مزایده این باغ را خریداری می کند تا اینکه پس از انقلاب اسلامی و به کوشش ارتش جمهوری اسلامی و هم زمان با روز ارتش در تاریخ ۲۹ فروردین ۱۳۷۰، باغ عفیف آباد به موزه نظامی شماره ۲ کشور مبدل می شود. (خرمایی، ۱۳۸۶)

از امکانات موجود در این باغ می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

جدول شماره ۵- امکانات باغ عفیف اباد

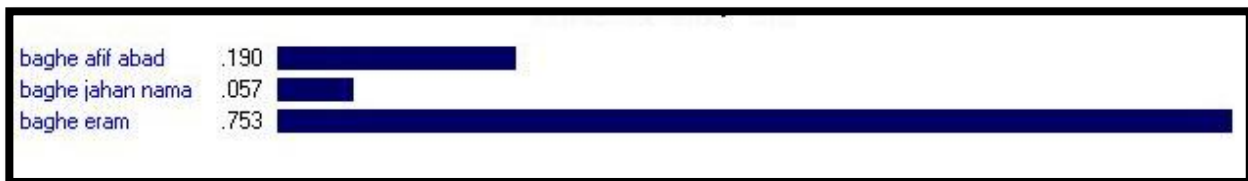
امکانات باغ عفیف اباد
سرویس بهداشتی
اجاره لباس‌های سنتی و عکاسی
قهوه خانه سنتی
کتابفروشی و فروشگاه صنایع دستی
تالار عروسی و مهمانسرا
استخر
زمین تنیس
زمین والیبال

(ماخذ: نگارندگان)

نتیجه‌گیری:

طبق بررسی‌های انجام شده و مشاهدات و مقایسه‌هایی که در مسیر انجام پروژه طی شده است شاخص‌هایی را ملاک سنجش این سه سایت مدنظر قرار داده ایم که شامل معیارهای دسترسی، راحتی و امنیت می‌باشد و بر این اساس پرسشنامه ای تهیه گردیده و به مقایسه سه باغ مدنظر پرداخته‌ایم و با توجه به امکانات و تسهیلات هر کدام و مطالعات اسنادی و میدانی که انجام شده است طبق روش AHP و TOPSIS و بر اساس شاخص‌های مدنظر به مقایسه بین سایت‌های مورد نظر پرداخته و سعی در انتخاب بهترین وضعیت موجود از باغات کرده‌ایم که در نهایت، با توجه به ملاحظات انجام شده بهترین و با تسهیلات ترین باغ، باغ ارم می‌باشد که با توجه به شاخص‌های مدنظر، نزدیکتر از دو سایت دیگر می‌باشد و هم چنین در انجام این پروژه سعی در ارائه راهکارهایی جهت ارتقا وضعیت حضورپذیری در پیاده راه‌ها کرده‌ایم که در قسمت بعد می‌توانید این راهکارها را مطالعه کنید.

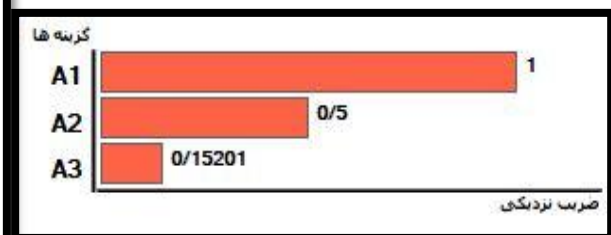
نتایج پژوهش در روش AHP:

نمودار شماره ۲: نمودار نتایج نرم افزار expert choice (ماخذ: نگارندگان)

نتایج پژوهش از روش TOPSIS:

نام گزینه‌ها	ضرب نزدیکی	نام معیارها	وزن معیارها
A ₁ باغ ارم	1	B ₁ امنیت	2
A ₂ باغ عفیف اباد	0/5	B ₂ راحتی	2
A ₃ باغ جهان نما	0/1520151450	B ₃ دسترسی	1

نمودار شماره ۳: نمودار نتایج نرم افزار topsis (ماخذ: نگارندگان)

پیشنهادهای:

راهکارهای ارتقا وضعیت حضورپذیری در باغات:

با توجه به مطالعات و بررسی‌های میدانی انجام شده راهکارهایی جهت بهبود حضورپذیری در باغات ارائه شده است که در جدول زیر قابل مشاهده می‌باشد:

جدول شماره ۶: جدول ارائه راهکارهایی جهت بهبود وضعیت فعلی حضورگردشگران در سه سایت موردنظر

شاخص	معیار
سهولت دسترسی به باغات	دسترسی
امکان پیاده روی در باغات	
کفسازی مناسب جهت استفاده تمام گروه‌های سنی و ناتوانان جسمی و حرکتی	
ایجاد فضاهای مکث	راحتی
افزایش مبلمان و امکانات رفاهی	
ایجاد سایه بان در فضای باغات	

ایجاد امکان حضور در تمامی ساعات روز	امنیت
افزایش نگهداری در تمامی قسمت های باغات	
افزایش نورپردازی	

(ماخذ: نگارندگان)

تشکر و قدردانی:

این مقاله با عنوان ارزیابی و مقایسه وضعیت گردشگری باغ های ارم ، جهان نما، عفیف اباد واقع در شهر شیراز با رویکرد بهبود حضورپذیری شهروندان در دانشگاه غیرانتفاعی ابادانا با کمک استاداراهنما، سرکارخانم دکتر مشکسار برای درس روش های برنامه ریزی شهری تهیه شده است وظیفه خود میدانیم که از استاد محترم کمال قدردانی را به عمل بیاوریم.

منابع:

۱. خرمايي، محمدکريم، ۱۳۸۶، شیراز یادگار گذشتگان
۲. علی نقی، ۱۳۴۹، بناهای تاریخی و آثار هنری جلگه شیراز، بهروزی ، انتشارات اداره کل فرهنگ و هنر استان فارس
۳. باختری، صحرای ۱۳۹۸، باغ جهان نمای شیراز؛ شکوه یک باغ اصیل ایرانی
۴. رخشانی نسب حمیدرضا، ضرابی اصغر، ۱۳۸۸
۵. بیاتی خطیبی مریم، شهبای همین، قادری زاده هانا ۱۳۸۹، ژئوتوریسم رویکردی نو در بهره گیری از جاذبه های ژئومورفولوژیکی، مطالعه موردی غار کرفتو در استان کردستان؛ فصلنامه فضای جغرافیایی؛ سال دهم
۶. گل بیان، ۱۳۸۷. زندگی در میان ساختمان ها. با ترجمه شیما شصتی ؛ سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی
۷. پاکزاد، جهانشاه. ۱۳۸۵. مبانی نظری و فرآیند طراحی شهری. تهران: انتشارات شهیدی.
۸. تحلیل الگوهای رفتاری با رویکرد حضورپذیری گردشگران در فضاهای شهری (محور بالا خیابان) زهره امینی ، هادی سروری
۹. الوانی، سیدمهدی، پیروخت، معصومه، ۱۳۸۵، "فرآیندمدیریت جهانگردی"، دفتر پژوهش های فرهنگی، چاپ اول.
۱۰. کاظمی، مهدی، ۱۳۸۵، "مدیریت گردشگری"، انتشارات: سمت، چاپ اول.
۱۱. خانی، فضیله و همکاران، ۱۳۸۸، "بررسی اثرات گردشگری ساحلی باتکیه بر نظرسنجی از خانوارهای روستایی (مطالعه موردی: روستای چمخاله، شهرستان لنگرود)" فصلنامه علمی پژوهشی جغرافیای انسانی ، سال اول، شماره چهارم.
۱۲. خانی، فضیله ، ۱۳۸۹، "بکارگیری مدل ریاضی درسنجش میزان موفقیت گردشگری در مناطق جغرافیای ، مطالعه موردی شهر بوشهر"، فصلنامه جغرافیا و مطالعات محیطی، سال دوم ، شماره ۴.
۱۳. راودراد، اعظم و علی حاجی محمودی، ۱۳۸۹، "تفاوت شناخت حاصل از گردشگری واقعی و گردشگری مجازی بر پایه نظریه روایت". فصلنامه تحقیقات فرهنگی ، دوره سوم.
۱۴. معصومی، مسعود، ۱۳۸۵، "ماهیت گردشگری"، تهران ، نشر پیک کوثر، چاپ دوم.
۱۵. لنگ، جان، ۱۳۸۲. آفرینش نظریه معماری. با ترجمه محمود عینی فر. تهران: انتشارات دانشگاه تهران
۱۶. ۱۳۸۸، آفرینش نظریه ی معماری نقش علوم رفتاری در طراحی محیط. با ترجمه علیرضا عینی فر. تهران، دانشگاه تهران
۱۷. پاکزاد، جهانشاه، ۱۳۸۵. مبانی نظری و فرآیند طراحی شهری. تهران: انتشارات شهیدی.
۱۸. سایت همگردی، سایت جامع گردشگری، ایرانگردی و جهانگردی
۱۹. سایت خبری تیترشهر

<https://titreshahr.com/fa/news/94197/%D8%A8%D8%A7%D8%BA-%D8%AC%D9%87%D8%A7%D9%86->

[\(%D9%86%D9%85%D8%A7-DA%A9%D8%AC%D8%A7%D8%B3%D8%AA]((%D9%86%D9%85%D8%A7-DA%A9%D8%AC%D8%A7%D8%B3%D8%AA)

۲۰. Goeldner, Charles R / Ritchie, J R Brent / McIntosh, Robert W, 1999, tourism: principles. practices. philosophies, J.W publication.
۲۱. Chris Ryan chris ryan (2012) Assisting the poor in China through tourism development: A eview of research , Tourism Management, Volume 33, Issue 2, April.
۲۲. Mona Azizi Jalilian, Afshin Danehkar, Hossein Shaban Ali Fami (2012), Determination of indicators and standards for tourism impacts in protected Karaj River, Iran. Tourism Management, Volume 33, Issue 1, February 2012
۲۳. Susanne Becken, James Lennox (2012), mplications of a long-term increase in oil prices for tourism, Tourism Management, Volume 33, Issue 1.
۲۴. <http://www.le-notre.org>
۲۵. <https://www.karnaval.ir/>